

Erdős Kristóf

„VEGYÜK FEL GONDJÁT AZ OTTHONTALANNÁ VÁLT TESTVÉREINKNEK”¹
SZABÓ IMRE ESPERES SZEREPE
A BUDAPESTI KITELEPÍTETTEK TÁMOGATÁSÁBAN

Az 1951. évi fővárosi kitelepítések hátterében lévő politikai szándékok között deklaráltan nem szerepelt a keresztyén elkötelezettségüket nyíltan vállaló budapesti lakosokkal szembeni fellépés. Az 1951. május 21. és július 18. között végrehajtott intézkedések mégis érintették a különböző keresztyén felekezetekhez tartozó hívőket, így a reformátusokat is.² A fővárosi kitelepítés hátterében egyrészt már a háború előtti időktől meglévő lakáshiány, másrészt az osztályellenségnek nyilvánított, két háború közötti elit elűzése állt.³ Az utóbbi kategóriába tartozott számos református egyháztag is, akik közül többen töltöttek be az egyházban világi funkciót a zsinat-presbiteri elv alapján. Tanulmányomban amellet kívánok érvelni, hogy a református presbiterok, gondnokok és főgondnokok Budapestről történt kitelepítése a pártállam által folytatott egyházüldözés széles körű eszköztárának része volt. Egy folyamatban lévő kutatás részeredményeit mutatom be: azt a református kitelepítetteket segítő szolidaritási akciót, amelyet Szabó Imre budapesti esperes irányított.

- ¹ Esperesi jelentés a Belső-Budapesti Református Egyházmegye 1951. június 14-én, Pasaréten tartott rendes közgyűlésén, Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára (a továbbiakban RL.) C/105 Szabó Imre iratai, m7 doboz, ikt. sz. nélkül. (Ezúton is köszönöm Szabó István püspök úrnak, hogy engedélyezte a hagyaték kutatását.)
- ² A budapesti kitelepítések egyházi – főképp evangélikus – vonatkozásaihoz l. KÖBEL Szilvia: Egyházi szálak az 1951–1953 közötti budapesti kitelepítések egyes eseteiben, in: Gyarmati György – Palasik Mária (szerk.): *A Nagy Testvér szatócsboltja. Tanulmányok a magyar titkosszolgálatok 1945 utáni történetéből*, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L’Harmattan, 2012, 171–194.; KÖBEL Szilvia: A budapesti evangélikus gyülekezeteket érintő kitelepítések dokumentumai. A pártállami egyháztörténelem sajátos metszete, in: Gyarmati György – Palasik Mária (szerk.): *Honukban ottbontalanok. Tanulmányok az 1951. évi budapesti kitelepítések történetéből*, Budapest–Pécs, ÁBTIL–Kronosz, 2018, 129–144.; MIRÁK Katalin: „A lakás lezárva, a kulcs a házmesternek átadva”. Az 1951-es budapesti kitelepítések evangélikus egyházi háttere, in: Gyarmati–Palasik (szerk.): *Honukban ottbontalanok*, 145–169.
- ³ A budapesti kitelepítésekről l. PALASIK Mária: „Lehetetlen, hogy a város legdöntőbb részében ezrével lakjanak a régi rendszer elszánt hívei...”. A budapesti kitelepítések politikai háttere és levezénylése, 1951–1953, *Századok* 149(2015), 1363–1395.; Gyarmati–Palasik (szerk.): *Honukban ottbontalanok*.

Az eddigi szakirodalom szisztematikusan nem vizsgálta a budapesti kitelepítések református vonatkozásait.⁴ A fővárosi kitelepítések hetvenedik évfordulójának évében, a *Hagyomány, Identitás, Történelem* 2021. évi konferenciáján egy önálló szekció foglalkozott a témával: három életpálya és egy vidéki térség vonatkozásában.⁵ Jelen tanulmányom ehhez a diskurzushoz kíván további szempontokkal és eredményekkel hozzájárulni. Az egyes részletek többnyire az egykori kitelepítettek vagy hozzátartozók visszaemlékezéseiből ismertek. Ezek közül a kilencvenes évek első felében két kötet is megjelent. Elsőként a híres jelmez- és divattervező, az Országos Református Nőszövetség első elnöke, Zsindelyné Tüdős Klára visszaemlékezése,⁶ akinek második férje, Zsindely Ferenc a Kállay-kormány kereskedelem- és közlekedésügyi minisztere volt. Ezután tették közzé a Dunamelléki Református Egyházkerület politikai nyomásra 1948-ban lemondott főgondnoka, Lázár Andor visszaemlékezését.⁷ Lázár a Gömbös-kormány igazságügyi minisztereként működött, hivataláról pedig azért mondott le, mert nem volt hajlandó támogatni az első zsidótörvényt. Noha nem volt miniszter, de szintén a háború előtti középosztályhoz tartozott Gyökössy Endre újpest-újvárosi lelképásztor édesapja, akit feleségével együtt Budapestről kitelepítettek. Idősebb Gyökössy Endre a két világháború között kormányfőtanácsos volt és a Magyar Államvasutak igazgatóhelyettesi állását töltötte be.⁸ A budapesti református lelkészeket nem érintette az 1951. évi kitelepítés. Többeket nem sokkal később mégis száműzték a fővárosból, de ezek végrehajtását az állami hatóságok nem kitelepítési határozattal, hanem a református egyházi vezetés útján érték el.⁹ A téma kutatásának eddig csupán esetenként tárgyalt, további új irányát a vidéki Magyarországon történt kitelepítések református vonatkozásai jelenthetik.¹⁰

⁴ Más témák, illetve életpályák elemzése kapcsán kerültek említésre a kitelepítések református vonatkozásai. Vö. FÖLDVÁRYNÉ KISS Réka: Újrahasznosítás. A Keresztyén Ifjúsági Egyesület elleni állambiztonsági eljárások, in: Tabajdi Gábor (szerk.): *„Illegális ifjúsági munka”. Cserkészközösségek a diktatúrában*, Budapest, Magyar Cserkészszövetség, 2017, 23–31, 23.; HORNYÁK Máté: Kövesdy Boér Elek életútja és kitelepítése, in: Kiss Réka – Lányi Gábor (szerk.): *Hagyomány, Identitás, Történelem 2021*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem HTK Egyháztörténeti Kutatóintézet, 2022, 309–322, 316–320.; LÁNYI Gábor: Mester Miklós (1906–1989). Egy zsidómentő református kapcsolatrendszer, in: Kiss–Lányi (szerk.): *Hagyomány, Identitás, Történelem 2021*, 323–337, 334–335.

⁵ Lányi Gábor: Mester Miklós Szabadság téri presbiter kitelepítési ügye, Csűrös András: „Laci gróf” Telegdi László élete és kitelepítési ügye, Hornyák Máté: Mester és tanítványa. Boér Elek kitelepítése, Rigó Róbert: Kitelepítések Kecskemét térségében.

⁶ DIZSERI Eszter (vál. és szerk.): *Zsindelyné Tüdős Klára: Életrajz – dokumentumokban. 1895–1980*, Budapest, Kálvin, 1994.

⁷ LÁZÁR Andor: *Visszaemlékezéseim* (A szöveget gond. Németh Pál), Budapest, Ráday Gyűjtemény, *A Ráday Gyűjtemény tanulmányai*, 1995.

⁸ GYÖKÖSSY Endre: *Isten öreg bojtárjának vallomásai*, [Budapest], Szent Gellért, [1998], 91–92; *Reini: Dr. Gyökössy Endrénével beszélget Sz. Kiss Mária*, Budapest, Harmat, 2012, 70–71.

⁹ Köztük volt a két fásori lelképásztor, Szabó Imre – aki egyben budapesti esperesként is működött – és Dobos Károly.

¹⁰ A kecskeméti református presbitereket és egyháztagokat érintő államosításról, illetve kitelepítésről I. RIGÓ Róbert: A reformátusok vagyonának államosítása Kecskeméten, in: Kiss–Lányi (szerk.): *Hagyomány, Identitás, Történelem 2021*, 253–286, 272–283. A Kecskemétről történt kitele-

Az 1951. május–július során kitelepített reformátusok segítésében meghatározó szerepet játszott Szabó Imre esperes. Személye Bereczky Albert püspök és Kiss Roland főgondnok számára nem volt kívánatos. A pártállam által diktált egyházszugorítási terv helybenhagyása céljával 1951 októberében megnyílt zsinaton egyrészt Szabó, másrészt Pap Béla karcagi lelkész felszólalásai nyomán nem várt ellenállás bontakozott ki. A pártvezetés számára megbízható emberek helyett beválasztották őket a zsinati ülészakok között döntést hozó szűk testületbe, a Zsinati Tanácsba. A zsinatot rövidesen felfüggesztették, majd Szabót lemondatták mind esperesi, mind fasori lelkészi állásáról, Pap Bélát pedig letartóztatta az Államvédelmi Hatóság.¹¹ Ennek egyik közvetlen előzménye volt, amikor 1951. november 19-én Kiss Roland főgondnok a budapesti esperesen számonkérte a két héttel korábban, *Irányelvek* címmel írott körlevelét.¹²

A körlevél az eddigi kutatások során nem került elő, ezért a téma kutatásának megkezdésekor kulcsfontosságúnak tartottam megkeresni ezt a dokumentumot. Mivel a körlevelet Szabó Imre esperes minden egyházmegyéjéhez tartozó gyülekezetnek elküldte, az egyik példányt sikerült egy budapesti református gyülekezet iktatott archív iratai között megtalálnom,¹³ illetve az egyházmegye iratai között két példánya is fennmaradt.¹⁴ Az *Irányelvek. Munkakör és munkanemek megjelölésére a gyülekezetekben az egyházmegyei lelkészek és egyházi női munkások részére* c. másfél oldalas

pítésekről *oral history* forrással is rendelkezünk: „Nagyon eleven emlékeim vannak a kulákküldözés meg a kitelepítés időszakából is. Mind a kettőt átéltük. [...] Minket is kiraktak a lakásunkból. Azt megengedték, hogy mindenünket vihettük, de a Kecskeméten levő városi lakást el kellett hagyni, át kellett adni egy katonatisztnak. Akkor mi kimehettünk a nagyanyai örökségbe, ami Kecskeméttől körülbelül három kilométerre volt. Azt akkor már édesapám beültetett téli almával, de még kicsik voltak a fák, nem teremtek. Ott volt egy kis házikó, amolyan tanyaféle, és ott laktunk akkor egy ideig.” Interjú Cseri Kálmánnal. Készítette: Fekete Zsuzsa. Budapest, 2011. október–december. (Szerk.: Kádár Judit), 19. http://www.kre.hu/portal/images/eletutinterju/cseri_kalman_eletutinterju.pdf (Letöltés: 2023. január 16.)

¹¹ Szabó Imréről I. DRASKÓCZY István: *Szabó Imre a Budapesti Református Egyházmegye első esperesének élete és munkái*, Mezőszilas [Kiskunfélegyháza], Parakletos Alapítvány, *Parakletos könyvek*, 1968 [1992]; NAGY Zsombor: Szabó Imre, a budapesti református egyházmegye megszervezője és első esperese, in: Kósa László (szerk.): *Reformátusok Budapesten 1. Tanulmányok a magyar főváros reformátusságáról*, Budapest, Argumentum–ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék, *Az ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék kiadványai* 4., 2006, 579–590. Pap Béláról I. CSÜRÖS András: Pap Béla zsinati tevékenysége, különös tekintettel az 1951. október 24-i ülésre, *Confessio* 31(2007/4), 109–126.; BALOGH Margit: Igével, tollal és tettel. Pap Béla református lelkész életpályája (1907–1957), in: Petrás Éva (szerk.): *A 20. századi magyar protestáns közéletiség arcképcsarnoka*, Budapest, Barankovics István Alapítvány–Gondolat, 2021, 157–192.

¹² ERŐS ZSUSZA – SZABÓ JULIANNA (szerk.): *Ég, de meg nem emészte. Szabó Imre a Budapesti Református Egyházmegye első esperese. Naplók 1914–1954*, Budapest, Budahegyvidéki Református Egyházközség, 2001, 198.

¹³ Körlevél a Belső-Budapesti Egyházmegye valamennyi egyházközsége elnökségéhez és az egyházmegyei lelkészekhez és magasabb képesítésű női munkásokhoz, Budapest-Pasaréti Református Egyházközség, Iktatott iratok, 163/1951. (Ezúton köszönöm Horváth Géza pasaréti lelkipásztornak, hogy engedélyezte a kutatást.)

¹⁴ RL A/3b Budapesti egyházmegye iratai, 27. doboz, 1253/1951; 37. doboz, F.456/1951.

szöveg az 1951. november 6-án kelt egyházmegyei körlevél „a.” jelzésű mellékletét képezte. Szabó Imre esperes a gyülekezeten kívül elvégzendő missziói látogatások célcsoportjai között a kitelepítetteket is nevesítette: „Többet kell tudni gyülekezetünk tagjairól, életük eseményeiről, s ezeket rövid, s pontos leírásba kell feljegyezni. Ide sorozhatók még a zsidómisszió, az iszákos-misszió és a kitelepítettek gondja.” Az *Irányelvek* célját összegzőképp az esperes a „lelkipásztori munkakör kiszélesítésében” határozta meg, melynek hangsúlyát a „hívek felkeresésére” helyezte. Szabó Imrét a körlevél keltét követő hetekben, november 19. és 26. között az egyházi felső vezetés lemondatta fasori lelkészi és budapesti esperesi hivataláról.¹⁵

A kutatás során egy *oral history* forrás indított el abba az irányba, hogy megvizsgáljam azt, hogy Szabó Imre esperes pontosan mikor kezdte el a kitelepítettek támogatását. Ugyanis az intézkedések végrehajtása (1951. május–július) és a hivatkozott körlevél megszületése (1951. november) között mintegy fél év telt el. Évtizedekkel később Szesztay András, aki az ötvenes évek elején a pasaréti református gyülekezet ifjúsági körének egyik tagja, majd pótpresbiter volt, így emlékezett vissza: „Joó Sándor mondta, hogy ez egy olyan gondolat, amelyet összefogni egy ember tud Ravasz László taccsra helyezése után: Szabó Imre. Szabó Imre azután külön-külön szervezte meg a gyülekezetekben az anyaggyűjtést.”¹⁶ Szesztay a pasaréti gyülekezet vezető lelkipásztora, Joó Sándor bizalmát élvezte. Joónak feltételezhetően nem volt tudomása arról, hogy Szabó Imre mellett a politikai nyomásra püspöki hivataláról lemondott Ravasz László is segítette a kitelepítetteket. Az akkor még Kálvin téri lelkipásztorként működő Ravasz fájlalta, hogy a református egyházi vezetés hivatalosan nem állt a kitelepített reformátusok mellé, noha úgy vélte, hogy kötelessége lett volna.¹⁷ Ravaszt személyesen is érintette a kérdés, mivel egyik lányát minisztériumi osztálytanácsos férjével együtt kitelepítették.¹⁸ A nyugalmazott püspök a kitelepített reformátusok segélyezését külföldi

¹⁵ „Adtál gazdagon Szentleket és világoasságot, az emmausi tanítványok útját Emmausba és vissza, adtad vigasztalásomra, mert már 19-én elkezdődött a próbatételem. Kiss Rolandnál folytatott három órás beszélgetésben az »Irányelvek« miatt, és 26-án az Egyházkerület Elnöksége tudomásomra hozta, hogy az esperességről le kell mondanom és a fasori lelkészi állásomat el kell cserélnem az egyházunk érdekében.” Szabó Imre 1951. november 29-i naplóbejegyzése (H/1 füzet), közli: Erős–Szabó (szerk.): *Ég, de meg nem emészetik*, 198.

¹⁶ Szesztay András beszélgetése fiatalabb fiával, Ádámmal, in: Zalatnay István (szerk.): *Csak az igazat, a tiszta igazat... Ünnepi kötet a 80 éves Szesztay András tiszteletére*, Budapest, Théma Egyesület, 2006, 7–84, 34.

¹⁷ Ravasz László levele br. Bánffy Dániel kitelepítettnek, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (a továbbiakban ÁBTIL) 3.1.5. O–9150/2 Ravasz László, 7. (/46). Egyedi esetekben előfordult, hogy Ravasz utódja, Bereczky Albert püspök igyekezett közbenjárni a kitelepített reformátusok ügyében az állami hatóságoknál. Vö. Jelentés: a protestáns egyházak mentőakciója a kitelepítettek érdekében (Kelt: Bp., 1951. jún. 13.), ÁBTIL 3.1.5. O–9047 Bereczky Albert, 137–138. (/232–/233); Kiss Réka: Bereczky Albert lelkipásztori, püspöki működése, in: Kósa (szerk.): *Reformátusok Budapesten 1.*, 601–620, 614.

¹⁸ Ravasz László: *Emlékezéseim*, Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1992, 360–362. Ravasz végül kitelepített lánya és családjának Leányfalura költözése fejében

magyar barátai segítségével szervezte meg. Elküldte számukra a támogatandók címeit azzal a kéréssel, hogy küldjenek nekik élelmiszersomagokat.¹⁹

A kutatások során kiderült, hogy Szabó Imre esperes már a budapesti kitelepítések végrehajtásának idején a tettek mezejére lépett. Már hónapokkal az 1951. november 6-án kelt körlevél megszületése előtt gondjába vette az egyházmegyéjéből kitelepített református egyháztagokat. Ez egyfajta szervezői munkát jelenthetett. Az esperes egyik lánya, Szabó Éva visszaemlékezése szerint „amikor elkövetkezett a kitelepítés [...] akkor az édesapám felszólította a gyülekezeteket a gyűjtésre, az adakozásra.”²⁰ Szabó esperes vélhetően ebbe bevonta a gyülekezetvezető lelkészeket, hogy ők a saját közösségeikben lépésről-lépésre megszervezzék a kitelepítettek támogatását. A hatósági intézkedések végrehajtásának negyedik hetében egyházmegyei közgyűlésre került sor a Budapest-Pasaréti Református Egyházközségben. Az 1951. június 14-i közgyűlés jegyzőkönyvének két verziója maradt fenn Szabó Imre esperes hagyatékában.²¹ Az első szövegváltozatban több javítást eszközöltek, a statisztikák tárgyalásának részeként pedig szerepelnek benne az alább közölt, kitelepítettekre vonatkozó bekezdések.²² A második szövegváltozat egy másolati példány, amely az előzőhöz képest egyfajta tisztázat, és hiányzik a kitelepítettekre vonatkozó szinte egy teljes gépelt oldal.²³ Az utóbbi szövegváltozat lett az 1951. június 14-i egyházmegyei közgyűlés végleges verziója, amelyet Szabó Imre esperes saját kezű aláírásával ellátva beküldött a Dunamelléki Református Egyházkerülethez.²⁴

Noha a közgyűlési jegyzőkönyv végleges verziójában nem szerepelnek az alábbi bekezdések, a közgyűlésen bizonyára elhangoztak a kitelepítettek védelmére szolgáló javaslatok és gondozásukra vonatkozó kérések. A fővárosi kitelepítések végrehajtásának negyedik hetében ezzel igen bátor és nem veszélytelen kiállást tanúsított a kitelepítettek mellett a még hivatalában lévő esperes.

nyugdíjba vonult Kálvin téri lelkészi állásából. Vö. Kiss Réka: Ravasz László püspöki működése, in: Kósa (szerk.): *Reformátusok Budapesten 1.*, 535–577, 576–577.

¹⁹ Ravasz levele Zsíros József és Takaró Géza amerikai magyar református lelkészeknek, ÁBTL 3.1.5. O–9150/2, 20. (/65). Egy hasonló, a kitelepítettek csomagokkal támogató külföldi segélyakció történetéről lásd GYARMATI György: Transzatlanti segélyakció. A svéd Radda Barnen Alapítvány és a Chorin család csomagküldő szolgálata – kitelepítetteknek, in: Gyarmati–Palasik (szerk.): *Honukban ottbontalanok*, 55–73.

²⁰ Interjú Szabó Évával. Készítette: Aradi Péter. Sárbogárd, 2000. június 27. *USC Shoab Foundation Visual History Archive* (<https://vha.usc.edu>), 51022. sz. interjú, 4. kazetta (20:50–21:10).

²¹ A Budapesti Református Egyházmegye iratai között (RL A/3b) nem találtam meg az 1951. június 14-i egyházmegyei közgyűlés jegyzőkönyvét.

²² Esperesi jelentés a Belső-Budapesti Református Egyházmegye 1951. június 14-én, Pasaréten tartott rendes közgyűlésén, RL C/105, m7 doboz, ikt. sz. nélkül.

²³ Szabó Imre belső-budapesti esperes imádsága és esperesi jelentése a Belső-Budapesti Református Egyházmegye 1951. június 14-én, Pasaréten tartott rendes közgyűlésén, RL C/105, m12 doboz, ikt. sz. nélkül.

²⁴ Szabó Imre belső-budapesti esperes imádsága és esperesi jelentése a Belső-Budapesti Református Egyházmegye 1951. június 14-én, Pasaréten tartott rendes közgyűlésén, RL A/1b Püspöki levéltár, 2190/1951.

„Közgyűlésünkön meg kell emlékeznünk azokról a nagyobb mérvű kiutasításokról, amelyek olyan váratlanul érték a Főváros lakosságát és oly rövid idő alatt hajtatik végre, hogy nincs idő az érintett családoknak a felkészülésre. Egyházunk presbiterei közül is többekről van tudomásunk, akik már el is távoztak. Számos felterjesztés érkezett hozzánk a legkülönbözőbb kérelmekkel, hogy azt az egyházi felsőbbséghez, vagy országunk kormányzatához terjesszük s értekezleteken, bizottsági gyűléseken is hangzottak el ilyen irányú javaslatok.

Látnunk és hallanunk kell, hogy különösen a nyugdíjasok nagy rettegésben élnek és kis készletüket összecsomagolva várják a kitelepítési irat kézbesítését.

Halk és kérő szóval fordulunk egyházi főhatóságunk útján kormányzatunkhoz, hogy ha a jövő társadalma építése, vagy a szocialista nemzeti élet fenyegetettsége szükségessé teszi ezt a rendelkezést, akkor adjon ki általános rendelkezést, hogy kiknek kell elhagyni a Fővárost és adjon időt az előkészültre és engedélyt esetleg a vidéki rokonsági környezetbe való összeköltözésre. Különös kíméletet kérünk a kisgyermek és tehetetlen öregek és betegek iránt. Engedje meg velük szemben szeretetintézményeinkben a könyörülő szeretet gyakorlását és lelkigondozásukat. A termelés nyugodt menete is, a lelkek megnyugvása is megkívánja, hogy ha ennek az intézkedésnek elháríthatatlanul meg kell lenni, az szocialista emberséggel és keresztényi szeretettel menjen végbe.

Mindezekből az eseményekből pedig mi, budapesti református gyülekezetek azt olvassuk ki, hogy az Úr keze még felemelve van és haragja nem szűnt meg és meg kell kóstolnunk és ki kell ürítenünk a keserű pohárt, meg nem bánt és meg nem bocsátott vétkeink miatt, s az ártatlannak is szenvedni kell előző korszakok embertelen és istentelen vétkei miatt.

Kérjük azért a gyülekezeteinket, szálljanak magukba. Keressük Istennek kegyelmes orcáját Hozzá térésünk által. Vegyük fel gondját az otthontalanná vált testvéreinknek, s mint egyház, intézményesen gondoskodjunk lelkigondozásukról és gyermekeiket fogadjuk magunkhoz.

Szüntelen imádkozzunk, hogy fordítsa el haragját, állítsa meg a feltornyosuló háborús veszedelmeket, adjon a nemzeteknek békességet és engedelmes szívet.”²⁵

A fővárosból kitelepített reformátusokat támogató szolidaritási akciót Szabó Imre esperes irányította, de nem egyedül végezte. Ehhez rendelkezett mind megfelelő tekintéllyel és kapcsolatrendszerrel, mind pedig a szükséges bátorsággal. A szolidaritási akció és annak különböző lépései feltételezhetően egy közös gondolkodás eredményét jelentették. Mindezt részben alátámasztja, hogy három nappal az 1951. június 14-én, Pasaréten tartott egyházmegyei közgyűlés előtt az esperes egy levelet kapott Asztalos János főorvostól, aki egyben presbitere volt a Fasorban. A levélben megfogalmazott konkrét javaslatokat az esperes megfogadta, hiszen azok visszaköszöttek az 1951. június 14-i esperesi jelentésében.

²⁵ Esperesi jelentés a Belső-Budapesti Református Egyházmegye 1951. június 14-én, Pasaréten tartott rendes közgyűlésén, RL C/105, m7 doboz, ikt. sz. nélkül.

Asztalos javasolta, hogy az egyházmegyei közgyűlés határozatban mondja ki a következőt:

„keressük meg a főtiszteletű konventi elnökséget és kérjük, hogy a konvent elnöksége forduljon a kormányzat felé kéréssel. Kérje a kormányzatot, hogy a rendelkezés végrehajtását legalább a 70 éven felüli öregeknél, továbbá a súlyos betegeknek függessze fel, hiszen ők emberi számítás szerint nem lehetnek veszélyesek az államrendre. Ha a kormányzat továbbra is folytatni akarja a kitelepítéseket, legalább a végrehajtásban következzenek be enyhítések. Tegye lehetővé a kormányzat a vidéki rokonokhoz, ismerősökhöz való költözést és a kitelepülési előkészület legalább 2–3 hét legyen.

Egyben indítványozom, hogy ha a konventi elnökségünk nem tehetné rövid idő alatt /1 hét/ magáévá indítványunkat, azt maga az Egyházmegye, mint közgyűlési határozatot terjessze a kormányzat elé.”²⁶

Az 1951. június 14-i egyházmegyei közgyűlés jegyzőkönyvéből fennmaradt kivonat tartalmazza a közgyűlésen hozott határozatot. Ezekben nincs nevesítve a kitelepítettek ügye. A gyülekezeti statisztikák és zárszámadások kapcsán hozott 4. számú határozat arról rendelkezett, hogy a lelkipásztorok, presbiterek és egyházi munkások „tekintsék a gyülekezetek központi életkérdésének” a személyes lelkigondozás „széleskörben” végzendő munkáját, különösen is a gyermekek és az ifjúság körében.²⁷ Az 1951. november 6-i egyházmegyei körlevél hasonló tárgykörben, a missziói látogatások célcsoportjai között tárgyalta a kitelepítetteket. Mindazonáltal az Asztalos János által tett javaslat 1951 nyarán nem valósult meg, mivel a kitelepítettek ügyében 1951. június 14-én nem született egyházmegyei közgyűlési határozat, így azt a kormányzatnak sem tudták felterjeszteni.

A kitelepítetteknek nyújtott gyakorlati segítségnek azonban számos formája volt mind még a fővárosban tartózkodó, kitelepítésük végrehajtására várók, mind már a vidéken, kitelepítésben élők körében. Egyes eseteket megőriztek visszaemlékezések,²⁸ míg másokról írott források tudósítanak. Az egyes típusok és az azokhoz tartozó példák feltárása a kutatás további feladata. A hatósági intézkedések végrehajtása idején, még a fővárosban tartózkodók számára az egyik legfontosabb segítség a mentesítési kérelmek benyújtásában való közreműködés volt. Szabó Imre esperes az egyházmegye idős világi vezetője, Benkő Ferenc egyházmegyei gondnok ügyében fordult az egyházi felső vezetéshez, aki évtizedeken keresztül

²⁶ Asztalos János levele a Belső-Budapesti Református Egyházmegyéhez (Kelt: Bp., 1951. jún. 11.), RL C/105, m5 doboz, ikt. sz. nélkül.

²⁷ Kivonat a Belső-Budapesti Református Egyházmegye 1951. évi június 14-én tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyvéből (Kelt: Bp., 1951. júl. 26.), RL A/1b, 2191/1951.

²⁸ Például a kitelepítettek vidéken történő személyes látogatására emlékezett vissza Szesztay András: „Én egy Újhelyi nevű bácsihoz jártam, aki Vinnay Gézáék rokona volt, és ismertem a fiát. Tar községbe mentem hozzá minden hónapban, hogy vele tartsam a kapcsolatot. Meskó Erzsébetkéhez is jártam Hortra, és láttam, hogy ő nem folytathatja a gimnáziumot.” Szesztay András beszélgetése fiatalabb fiával, Ádámmal, in: Zalatnay (szerk.): *Csak az igazat, a tisztá igazat...*, 33–34.

három egyházmegyében „fáradhatatlanul” munkálkodott a református egyházért. Az esperes arra kérte a konventi elnökséget, hogy még aznap járjanak közben az „illetékes helyen” Benkő ügyében, aki ekkora már benyújtotta fellebbezését.²⁹ Az egyházmegyei gondnok nyugalmazott államtitkár volt, a budahegyvidéki gyülekezet presbitere.³⁰ Mentésítési kérelme további sorsáról a kutatások során eddig nem került elő adat.

Az egyik fővárosi gyülekezet világi vezetőjének mentésítési ügyéről több részlettel rendelkezünk. Mátyás Károly pasaréti főgondnok, miután kézhez kapta a kitelepítésről szóló véghatározatot, még aznap megírta fellebbezését a Belügyminisztériumnak. Indoklásában hivatkozott az alkotmányra, illetve a református egyház és az állam között 1948-ban megkötött egyezményre, hogy főgondnoki tevékenységét tovább folytathassa Budapesten. Továbbá kitért előrehaladott életkorára (60 éves volt) és rossz egészségügyi állapotára (szív- és cukorbetegségben szenvedett), amely miatt állandó orvosi kezelésre szorult, ezért „testi munkára képtelen” volt.³¹ Joó Sándor pasaréti lelkipásztor valódi bátorságról tett tanúságot, amikor kiállt főgondnoka mellett. Sürgősen cselekedni kellett, ezért még a véghatározat kézhezvételének napján egy hivatalos igazolást állított ki. Ebben kifejtette, hogy Mátyás Károly „Budapesten való tartózkodása feltétlenül szükséges”.³²

Emellett Joó továbbította főgondnoka fellebbezését Bereczky Albert püspöknek azzal a kéréssel, hogy azt juttassa el az Állami Egyházügyi Hivatalhoz.³³ Mátyás Károly kérelme nem járt sikerrel, kitelepítését végrehajtották: Polgár községbe (Hajdú-Bihar megye) került. A helyi tanácsnál Sárospatakra való áttelepülési engedélyért folyamodott, amely kérelmét elfogadták. A Hajdú-Bihar Megyei Tanács a Belügyminisztériumnak terjesztette fel Mátyás Károly kikérési kérelmét. 1951. július 4-én Bereczky Albert püspök Mátyás Károly áttelepülési ügyét támogatva fordult Házi Árpád belügyminiszterhez és Kossa Istvánhoz, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökéhez.³⁴ Kutatásaim során arról nem találtam további forrásokat, hogy Mátyás Károly át tudott-e végül telepedni Sárospatakra. Annyi azonban bizonyos, hogy a kitelepített pasaréti főgondnok 1951 után Miskolcon

²⁹ Szabó Imre esperes levele a konventi elnökséghez (Kelt: Bp., 1951. aug. 19.), RL C/105, m12 doboz, ikt. sz. nélkül.

³⁰ Benkő Ferenc 1946-tól látta el az egyházmegyei gondnoki tisztt a budapesti egyházmegyében. A XII. ker. Böszörményi út 4. szám alatt lakott. Vö. Egyházmegyei címár (Budapesti em.), RL C/105, m11 doboz, ikt. sz. nélkül.

³¹ Mátyás Károly kérelme a 00470/1951. sz. kitiltó véghatározat hatályon kívül helyezése iránt (Kelt: Bp., 1951. jún. 20.), Budapest-Pasaréti Református Egyházközség irattára, Iktatott iratok, 102/1951.

³² Joó Sándor ref. lelkipásztor igazolása Mátyás Károly (Bp., II. Darányi Ignác u. 8.) részére, Budapest-Pasaréti Református Egyházközség irattára, Iktatott iratok, 102/1951.

³³ Joó Sándor levele Bereczky Alberthez (Kelt: Bp., 1951. jún. 20.), Budapest-Pasaréti Református Egyházközség irattára, Iktatott iratok, 103/1951. Bereczky példánya megtalálható: RL A/1b, 1758/1951.

³⁴ Bereczky Albert püspök levele Házi Árpád belügyminiszterhez (Kelt: Bp., 1951. júl. 4.), RL A/1c Elnöki iratok, 1339/1951.

is élt.³⁵ Mátyás Károly bizonyára azért került a kitelepítendőök listájára, mert a két világháború közti gazdasági elithez tartozott: közel huszonöt éven át – egészen 1948-ig – a posztó-nagykereskedők között jegyezték a nevét.³⁶ Vállalkozása jól jövedelmezhetett, mivel a háború után ő finanszírozta az ostrom idején károkat szenvedett pasaréti gyülekezeti épületek rendbetételét.³⁷

Mátyás Károly esete nem volt egyedi, más református presbitereket is kitelepítettek otthonaikból. Szabó Imre esperes egyházlátogatást végezve 1951. szeptember 17-én részt vett a pasaréti presbitérium ülésén. Az ott készült jegyzőkönyv szerint az esperes első hozzászólása alkalmával a presbitérium távol lévő tagjaira hívta fel a figyelmet: „Bensőséges együttérzéssel és fájdalommal emlékezik meg arról, hogy a főgondnok és több presbiter nem lehet közöttünk, értük való imádságban meg ne restüljünk.”³⁸ Noha nem tért ki távollétük okára, minden jelenlévő értette az utalást.

Más fővárosi gyülekezetek is számontartották, mely presbitereket vagy presbitereiket telepítették ki. Feltételezhető, hogy ezt egy egységes iránymutatás alapján végezték. Ennek részleteit nem ismerjük, de annyi bizonyos, hogy Szabó Imre esperes a hatósági intézkedések végrehajtásának idején és az azt követő közel fél év során még Budapesten élt és dolgozott, tehát volt lehetősége mindezt megszervezni. Egy gyülekezet elnöksége és presbitériuma, valamint az esperes együttműködésére példa egy Szabadság téri eset. A Szabadság téri presbitérium egyik tagját, Tunyogi Szűcs Kálmán nyugalmazott miniszteri tanácsost kitelepítették otthonából.³⁹ Ezt követően 1951. június 2-án egy rendkívüli presbiteri gyűlést tartottak a Szabadság téren.

Határozatban rögzítve a presbitérium arra utasította a gyülekezet elnökségét, hogy az „egyházmegye útján haladéktalanul intézzen fölterjesztést Bereczky Albert püspök úrhoz azzal a kérelemmel, hogy forduljon a kormányzathoz annak a kieszközlése végett, hogy a folyamatban lévő kitelepítések során az egyházközségek presbiterei a kitelepítés alól mentesíttessenek és hogy dr. Tunyogi Szűcs

³⁵ A Budapest-Pasaréti Ref. Egyházközség története. II. rész. Írta: Borbély László. Budapest, Kézirat, 1964, 32–33. (Másolat, Viczián Miklós tulajdonában, akinek ezúton köszönöm, hogy a másolati példányt rendelkezésemre bocsátotta.)

³⁶ A kereskedelemügyért felelős minisztérium által kiadott *Központi Értesítő*ben először 1926-ban, a budapesti telefonkönyvben (*A budapesti egységes hálózat betűrendes távbeszélőnévsora*) először 1939-ben, utoljára pedig 1948-ban szerepel Mátyás Károly mint posztó nagykereskedő. (Vö. Arcanum-keresés, 2022. nov. 7-én.)

³⁷ DRASKÓCZY István: *Dr. Joó Sándor, a Budapest-Pasaréti Református Gyülekezet első lelképásztorának élet-története*, Kiskunfélegyháza, Parakletos Alapítvány, 1993, 142–143.

³⁸ 1951. szeptember 17-i presbiteri jegyzőkönyv, Budapest-Pasaréti Református Egyházközség irattára, Presbiteri jegyzőkönyvek.

³⁹ Tunyogi Szűcs az V. ker. Klotild utca (ma: Stollár Béla u.) 14/a szám alatt lakott. 03370. szám alatt szerepel a neve az alábbi listán: Kimutatás a kiköltöztetés által lepecsételt lakásokról, V. ker. (Kelt: Bp., 1951. jún. 23.), Budapest Főváros Levéltára XXIII.106.h Bp. Főv. Tanács V.B. Igazgatási Osztály, Kitelepítésekkel kapcsolatos iratok, 1. doboz, ikt. sz. nélkül. A Szabadság téri gyülekezet egy másik kitelepített presbitere, Mester Miklós kitelepítési történetéhez l. Lányi: Mester Miklós, 334–335.

Kálmán presbiter ügyében hozott kitelepítési határozat revízió tárgyává tétesék”.⁴⁰ A határozatban foglaltak alapján feltételezhető, hogy a fővárosi református kitelepített presbiterekért való közbenjárás, az ő támogatásuk egy koordinált akció volt, amelyben tevékeny részt vállaltak az egyes gyülekezetek és maga a budapesti egyházmege, élén Szabó esperessel. A fent idézett presbiteri határozatot Karsay Dezső, a Szabadság téri gyülekezet lelkipásztora – Szabó Imre esperes támogatásával – felterjesztette Bereczky Albert püspökhöz, annak segítségét kérve.⁴¹ Az eddigi kutatások arra mutatnak, hogy Bereczky püspök kollektíve nem lépett fel az állami hatóságoknál a kitelepítés alá eső budapesti református presbiterekért. Noha a szolidaritási akciót irányító Szabót 1951. november végén lemondatták faszori lelkési és budapesti esperesi hivataláról, a református kitelepítettek támogatása mégis folytatódott. Szabó feleségével együtt 1952. január 31-én hagyta el a fővárost és egy világtól elvágott, vasúti közlekedés nélküli kis nyírségi falu, Buj református lelkésze lett.⁴²

Szabó fővárosból történő elűzése után faszori utódja, Dobos Károly lelkipásztor folytathatta a szolidaritási akció irányítását. Fennmaradt egy aláírásával ellátott rövid levél, melyet egy bizonyos Kállay Annának írt, és arra kérte, hogy a mellékelt budapesti egyházmegei „kijavított” névsort vigye el Bujba és „nagyon vigyázzon reá”. Dobos ezt a bizalmas és fontos kérést egy évvel a kitelepítések végrehajtása után, 1952. június 23-án fogalmazta meg.⁴³ Az egyházmegei kijavított névsor eljutott Szabó Imréhez, ugyanis az fennmaradt a hagyatékában.⁴⁴ Kállay Anna megbízatása részben kockázatokkal is járt, részben a Bujba való eljutás sem volt egyszerű abban az időben. A „kijavított” névsort lefűzték, míg egy másik ezzel egykorú egyházmegei névsor szálasan maradt fenn a Szabó-hagyatékban.⁴⁵ Mindkét névsorban aláhúzták egyes presbiterek neveit, amelyek mellett hol szerepel, hol nem az „elköltözött” megjegyzés. Az aláhúzott nevek között többet is találtam, akikről más forrásokból biztosan tudtam, hogy 1951-ben kitelepítették őket a fővárosból.

A két névsor aláhúzott neveit összevetve egy 130 főből álló listát kaptam, akikről feltételezem, hogy kitelepítették őket Budapestről. Mind református presbiterek, gondnokok, főgondnokok voltak, akik közül hatan egyházmegei tisztséget is viseltek, többségében már nyugdíjasként.

⁴⁰ Kivonat a Budapest-Szabadság téri Egyház Presbitériumának 1951. június 2-án tartott rendkívüli gyűlésén készült jegyzőkönyvből (Kelt: Bp., 1951. jún. 2.), RL A/1b, 1608/1951.

⁴¹ Karsay Dezső lelkipásztor levele Bereczky Albert püspökhöz (Kelt: Bp., 1951. jún. 2.), Szabó Imre esperes levele Bereczky Albert püspökhöz (Kelt: Bp., 1951. jún. 4.), RL A/1b, 1608/1951.

⁴² Erős–Szabó (szerk.): *Ég, de meg nem emésztenék*, 241–242.

⁴³ Dobos Károly levele Kállay Anna faszori gondozó, missziós testvérnek (Kelt: Bp., 1952. jún. 23.), RL C/105, m5 doboz, ikt. sz. nélkül.

⁴⁴ Egyházmegei címtár (Budapesti em.), RL C/105, m11 doboz, ikt. sz. nélkül.

⁴⁵ A budapesti egyházmege presbiteri névsora, RL C/105, m7 doboz, ikt. sz. nélkül.

A budapesti egyházmegye kitelepített világi tisztviselői (a kutatás jelenlegi állása szerint)

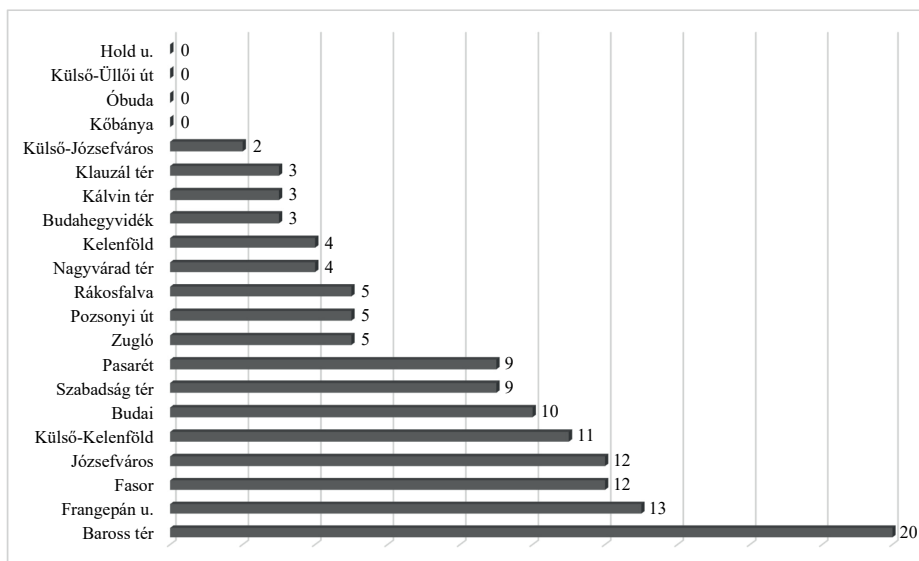
	Név	Egyházmegyei tisztség	Polgári foglalkozás
elnökség	Benkő Ferenc, dr.	egyházmegyei gondnok	nyug. államtitkár
tanácsbírák	Lázár Ferenc, dr.	egyházmegyei tanácsbíró (világi), jogügyi bizottság tagja	nyug. közjegyző
	Borsos Endre, dr.	egyházmegyei tanácsbíró (világi), jog- ügyi bizottság üv. alelnöke és tagja, pénzügyi és gazdasági bizottság tagja	nyug. közigazgatási bírószági tanácsel- nök
egyházme- gyei bizott- ságok tagjai	Kelemen Kornél, dr.	jogügyi bizottság tagja	ügyvéd
	Oláh József	pénzügyi és gazdasági bizottság tagja	nyug. vezérőrnagy
	Farkas Gábor	közalapi és nyugdíjintézeti bizottság tagja	<i>nincs adat</i>

Az egyházmegye elnökségét teljesen lecserélték: Benkő Ferenc egyházmegyei gondnokot kitelepítették, Szabó Imre esperest pedig hivatalos egyházi úton távolították el Budapestről. Megvizsgáltam a 130 főből álló presbiteri névsort társadalomtörténeti szempontból, a megadott polgári foglalkozásokat kategorizálva, mely társadalmi csoporthoz tartoztak a két világháború közötti Magyarországon.⁴⁶ Közel felük (49%) a középosztályból (értelmiségi, köztisztviselői, „polgári”), hasonló arányban (44%) a kispolgárságból (iparosok, kereskedők, altiszti réteg), csupán 4,5%-uk a két világháború közötti elitiek (politikai-kormányzói, katonai) soraiból, illetve mindössze 2%-uk az alsó társadalmi rétegekből (városi munkásság) kerültek ki. A középosztályhoz tartozók túlsúlya megerősíti az 1951. évi fővárosi kitelepítésekkel kapcsolatos eddigi kutatási eredményeket.

A kitelepített budapesti református presbiterek 130 főből álló listájához további kontrollforrások rendelése szükséges. Az Államvédelmi Hatóság információi szerint a budapesti református egyházközségek presbiteri közül a Kálvin tériből telepítették ki szám szerint a legtöbbet.⁴⁷ A Szabó-hagyatékából előkerült egyházmegyei névsorokból ellenben teljesen más eredményt kapunk. Utóbbi alapján a Kálvin térről három presbitert telepítettek ki, a legtöbbet pedig a Baross téri gyülekezetből.

⁴⁶ A Horthy-korszak társadalomtörténetéhez l. GYÁNI Gábor: Magyarország társadalomtörténete a Horthy-korban, in: Gyáni Gábor–Kövér György (szerk.): *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig* (2. javított kiadás), Budapest, Osiris, *Osiris tankönyvek*, 2003, 189–389.

⁴⁷ Összefoglaló jelentés Ravasz László ny. püspökről (Kelt: Bp., 1952. febr. 27.), ÁBTL 3.1.5. O–9150/2, 11–21. (/56–/66).

A fővárosból kitelepített presbiterek száma gyülekezetenként (a kutatás jelenlegi állása szerint)

A kutatás további feladata elsőként a rendelkezésre álló 130 tételes névjegyzék segítségével a Budapestről kitelepített református presbiterek neveinek tisztázása lesz. Ehhez két forráscsoport bevonása szükséges: egyrészt a Budapest Főváros Levéltárában, másrészt az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában őrzött kitelepítési iratoké. Fontos lesz meghatározni a kitelepített református presbiterek életkorát, illetve hogy egyedül (özvegyként), vagy családdal együtt vitték őket kijelölt kényszerlakhelyükre. Utóbbi esetén a kitelepített családtagokat is be kell vonni a vizsgálatba. Ha a forrásadottságok engedik, a mentesítési és áttelepülési kérelmek nyomon követésére és összegzésére is sort kerítek majd. A kitelepítettek vagyoni helyzetének, lakásaik elhelyezkedésének, méretének és komfortfokozatának elemzése további irányát jelenthetik a kutatásnak. A munka során a fent felsorolt két forráscsoporton kívül be kell vonni a vizsgálatba az egyes érintett gyülekezetek archív iratait és a fővárosi ingatlan-nyilvántartási iratokat is. A téma szisztematikus kutatása fontos hozzájárulást jelenthet a református egyház második világháború utáni társadalomtörténetének mélyebb megismeréséhez. Lehetővé válhat annak elemzése, hogy állami kényszer hatására miképp cserélődtek le a budapesti református gyülekezetek világi vezetői és ez milyen változásokat eredményezett az egyes gyülekezetek életében.

MELLÉKLET 1253/1951. sz.

KÖRLEVÉL

a Belső-Budapesti Egyházmegye valamennyi egyházközsége Elnökségéhez és az egyházmegyei lelkészekhez és magasabb képesítésű női munkásokhoz.⁴⁸

[...]

IRÁNYELVEK. MUNKAKÖR ÉS MUNKANEMEK MEGJELÖLÉSÉRE A GYÜLEKEZETEKBEN
AZ EGYHÁZMEGYEI LELKÉSZEK ÉS EGYHÁZI NŐI MUNKÁSOK RÉSZÉRE

Az alább felsorolt munkakörök és munkanemek nem az összes munkáját jelentik egy beosztott egyházmegyei lelkésznek, hanem a gyülekezetek szüksége, a lelkipásztor belátása és az illető arra-valósága szerint alternatív módon alkalmazandók.

BELSŐ SZOLGÁLAT.

1., Az egyházmegyei lelkész a lelkészi hivatalban a hivatalos órára pontosan jelenjen meg, úgy mint a többi egyházi alkalmazottak. Munkakörét a lelkipásztor jelöli ki, s a presbiteri gyűlésen a beosztottat bemutatja.

2., Minden beosztott egyházmegyei lelkésznek és női munkásnak munkaköre a beosztása szerint a vasárnapi gyermek istentisztelet, a délelőtti és délutáni istentiszteletek végzése, előre egy héttel történő megállapítása, vagy egy havi előkészített terv szerint. Ha ez a terv fontos ok miatt változik, a beosztott egyházmegyei lelkész tartozik azt tudomásul venni és a rendelkezésnek magát alávetni. Ugyanez áll a hétköznap végzendő reggeli, vagy esteli könyörgésekre, templomi szentírásmagyarázatokra, vagy bibliaórákra, új énekek, esetleg a kétéves konfirmáció esetén az első évfolyam tanítására. Keresztelési, esketési, temetési szertartás végzése, illetve helyettesítése hasonlóképpen ebbe a csoportba tartozik. Ugyancsak az orgonista szolgálatának ellátása, valamint bibliaiskola vezetése. A stóljajövedelemmel járó szolgálatoknál a részesedés mértékét is a paróchus hatáskörébe utaljuk.

3., A beosztott lelkész megbízható az anyakönyvek vezetésével, a gazdasági hivatalban a kartotékok felállításával; azok állandó felfrissítése és az 1–6, 6–14, s a 14–18 évesek kataszterének elkészítése minden paróchiának úgyszólván elsősorú kötelessége. Aki ezt a beosztást kapja, ugyanakkor a belső lelkészi szolgálatok elvégzésével is megbízható. Szolgálat a irodában, ha ilyent kap, általában napi 8 óra az egyházközségben szokásos beosztás szerint. Ha irodai szolgálatot a gazdasági hivatalban nem kap valaki, akkor a lelkészi hivatalban teljesítsen szolgálatot, hogy a lelkészi irodában a hivatalos órák alatt lelkész mindig legyen jelen.

KÜLSŐ SZOLGÁLAT.

4., A külső szolgálat alatt, a temetéstől házi esketéstől és a házi keresztelőtől eltekintve a családban, a híveknél végzett látogatásokat értjük, amely látogatások:

⁴⁸ RL A/3b, 37. doboz, F456/1951. Az eredeti körlevél írógéppel készült. A szövegben lévő kiemelésekkel és az eredeti helyesírással közlöm a dokumentumot.

a., pásztori, b., missziói, c., diakóniai, d., ellenőrző fegyelmező látogatások lehetnek.

a., Pásztori látogatások: Amikor a családokat azért keresi fel programmszerűen, hogy érdeklődjék azoknak élete, egyházhoz való hűsége, gyermekei hitben nevelése, az apa és anya, s a nagyszülők templomlátogatása, s a család bajai és örömei iránt. Imádság és igeolvasás nélkül lehetőleg ne végződjék a családlátogatás. Ilyen látogatást végezhet egyes utcákban, vagy egy-egy körzetben, amely 1000–1500 léleknél nagyobb ne legyen.

b., Missziói látogatások: Első ezek között az otthon fekvő beteg meglátogatása; a gyülekezetbe legyen beleoltva mindenütt, hogy kórházban, vagy otthon fekvő betegeikről adjanak hírt a lelkészi hivatalba. A hosszabb ideig betegeskedőket és gyógyíthatatlanokat hetenként kell látogatni. Az öregek, akik nem tudnak templomba eljáráni, hasonlóan jegyzékbe veendő és rendszeresen látogatandók. Az adószedőket nemcsak be kell vonni ebbe a munkába, hogy információkat adjanak az öregekről és betegekről, de felelősségüket fel kell ébreszteni, hogy az ilyen eseteket észre-vegyék és feljegyezzék.

A gyermekek istentiszteletre hívogatása. Általában a gyermekmisszió, amelyben a szülőre éppen olyan hangsúly esik, mint a gyermekekre, hitre ébresztgetése és református hűsége nevelése a szülők házi áhítata által. Ez a munkakör egy-egy embernek teljes elfoglaltságot is nyújthat. Ide soroljuk a gyermekek születési évfordulóján a látogatásokat. De figyelemmel kell kísérni a családi fontosabb eseményeket is. Többet kell tudni gyülekezetünk tagjairól, életük eseményeiről, s ezeket rövid s pontos leírásba kell feljegyezni. Ide sorozhatók még a zsidómisszió, az izsákos-misszió és a kitelepítettek gondja.

c., A diakóniai látogatásokat az egyház egész adóbegyűjtő rendszerének átalakítására kell felhasználni. Az önkéntes felajánlás és az önként beszolgáltatás rendszerére való átnevelést kell elkezdenünk arra az esetre, ha nem lesznek jó adószedőink, vagy egyáltalán nem lesznek adószedőink. Ilyen irányú tevékenységet csak úgy lehet megvalósítani, ha a beosztott egyházmegyei lelkészek és munkások az egyházi adószedésben is egy-egy hónapos gyakorlatot szereznek, úgy az idősebbek, mint a fiatalabbak. A felajánlott egyházi adományok begyűjtésének általában véve nagyobb megbecsülést kell szerezniük egyházközségeinkben.

d., Ellenőrző és fegyelmező látogatásokat részben az adószedők munkájának ellenőrzéséért lehet bevezetni, de ez összekötendő a templomból, úrasztalától elmaradozó meglátogatásával, s a hiányzó konfirmandusok állandó figyelemmel tartásával. A fegyelmező látogatás azonban a presbiterek feladata és az ő tisztük-höz kell azt kötni.

Ez az Irányelv a lekipásztori munkakör kiszélesítését, s annak ily módon való megosztását célozza, amelyben a hangsúly a hívek felkeresésén van.

A predikáló helyeken is ezeket a szempontokat vigye keresztül a lekipásztor, tehát a hívek látogatását, a konfirmációi előkészítést, az egyes bibliaórák létesítését.

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK:

1., A lelkipásztorok a beosztott egyházmegyei lelkészeknek és női munkásoknak foglalják írásba munkakörüket és azt az esperesi hivatalba is jelentsék november 20.-ig.

2., A beosztott egyházmegyei lelkészek és női munkások tartoznak munkanaplót vezetni.

3., A rendszeres munkára beosztottakat hetenként egy szabadnap megilleti.

4., Azt, aki kötelességét nem teljesíti, a lelkipásztor két ízben figyelmezteti. Ennek eredménytelensége esetén az egyházmegyei elnökségnek jelentést tesz.

5., Az egyházközségekbe beosztottak negyedévenként az egyházmegyére beszámolóra összehívandók.

6., A beosztott egyházmegyei lelkészek, presbiteri gyűlésekre meghívandók.

ABSTRACT

Kristóf Erdős: 'Let's take care of our brothers who have become homeless.' Dean Imre Szabó's Role in Supporting the Displaced People of Budapest

None of the political intentions in the background of the deportations from Budapest in 1951 included any action declared against the inhabitants of Budapest who openly professed their Christian commitment. The background of the displacement was, on the one hand, the housing shortage that had already existed since before WWII, and on the other hand, the expulsion of the elite declared class enemies, between the two World Wars. Many Reformed church members also belonged to the latter category, several of whom held secular functions in the church based on its synodal-presbyterian system. In this paper, I intend to argue that the deportation of the Reformed elders and chief elders from Budapest was part of the extensive toolkit of church persecution by the party-state. The partial results of an ongoing research is presented, i.e., the solidarity action in support of the displaced Reformed persons, managed by Dean Imre Szabó of Budapest. According to the current state of research, 130 Reformed elders and chief elders were deported from Budapest.

Keywords: deportation from Budapest (1951), Reformed Elders/Presbyters, Imre Szabó, Reformed Church in the post-war Hungary, church persecution